

Obhajoba mlčení

JEAN DE COURBERIVE

Obhajoba mlčení

1936 ve Staré Říši na Moravě

... O Mlčení, mlčení!

Vizte tuto čerstvost a průzračnost!

Voda stoupá, teď už je to jen Nebe.

Francis Jammes.

O Hvězdo, má přítelkyně, po tolikerém povyku,

rouhání, křiku, vzlykání, vzdeších a hluku,

po pronikavém volání a zmateném povykování,

po lidských hlasech, hluku nástrojů, praskotu vozů

a zbraní,

jak je to mlčení milé, nevyslovitelně milé!

Jak je lahodné duši toto mlčení,

za kterého v průzračném vzduchu se vznáší jasný a čistý

zpěv těch ptáků, kteří se nás nebojí.

Sully Prudhomme. Le Bonheur (Faustův zpěv).

Tento spisek není „Traktátem o Prázdnou“, tím méně Summou Mlčení; je pouze docela skromnou galerií pohledů na Mlčení, vzatých s různých hledisk.

Každý spisovatel má respektovat u svého čtenáře základní „právo člověka“: právo na myšlení. „Umění psátí je umění sugerovat“, donutit totiž neusměrněnou duši k modlitbě – v mlčení.

Hrůza z mlčení

Je nám nesnadno pochopit, že naším nejlepším přítelem je Mlčení.

Poznáváme to teprve v pozdním stadiu duchovního vývoje. Vnitřní život oscilluje vlastně mezi dvěma potřebami zřejmě protichůdnými: soustředěním a rozpjetím. „Duše potřebuje se oddat, potom potřebuje se usebrat a v žhavém mlčení osamělé myšlenky čerpat z vnitřního pramene živou vodu, kterou vyleje na ostatní lidi, až sama bude naplněna... Čím více duše přijala v ústraní, tím více dává, jsouc sama v činnosti.“¹⁾

Pascal se zmiňuje v nesmlouvavé jasnosti své psychologie „o rozptýlení“²⁾, o nezlomném od-

¹⁾ E. Hello, *Le Siècle*, str. 135.

²⁾ Mezi nejdokonalejší formy rozptýlení třeba řadit Umění. A to proto, poněvadž, jsouc zcela obráceno

poru, který člověk v sobě živí proti mlčení, samotě a životu vnitřnímu. Hrozíme se důvěrného setkání se sebou samými.

„Tím, že se lidé odvracejí od svého nitra, mají možnost nemyslet na problém svého určení. Zpočátku se zdá, že tato vlastnost, pomocí níž unikáme mrzutým a ochromujícím úvahám a která se dá pěstovat bez velkého nákladu, je znamenitá. Několik karet anebo hracích penízů vržených na zelené sukno, míč hozený na hřiště, kůň přeskakující překážky, vztyčené na závodní dráze, panák, loutka, rychlost, boxerské rány, narkotika a vše ostatní. A pak jsou to i spekulace a společenské vztahy, které nám nikdy nedopřávají času, abychom se vrátili sami do sebe a tam pocítili ostent zneklidnění. Toto všechno znamená možnost rozptýlení se, o níž s takovým důra-

k vytváření díla (poesie, poiem), vytrhuje člověka od introspekce a od starosti o jeho útrapy. (J. Maritain, *Art et scolastique*, str. 1 - 20 - porůznu.)

razem mluví Pascal. Využívající této možnosti unikají lidé svému vlastnímu lidskému úkolu, a brzy naň vůbec zapomínají. Ba i více - unikají sami sobě a snaží se na sebe zapomenout. Léky, ke kterým se uchylují, (poznává velmi správně M. de Biran) umožňují jim přejít z časnosti do věčnosti, aniž to sami pozorují, a toho si právě přejí, neboť ničeho se tak nebojí, jako toho, aby nepřešli z časnosti do věčnosti jsouce si toho vědomi. " ¹⁾

„Rozptýlení“ je klíč psychologický; což jim není vysvětleno částečně i „libido dominandi“? „Pascal, který měl pro všecko dobrý cit, ukazuje nám mocné tohoto světa vyvržené ze sebe samých tím, že vládnou, což je odvrací od soudu vnitřního, a nakonec je zanechává bídými v jejich pádu proto, že jim nikdo nepřekáží, aby nemyslili sami

¹⁾ R. P. Sanson, *L'Inquiétude humaine*, Carême 1925, str. 108.-109.

na sebe. Jak krásná je to rána kordem do vnitřností lidské ubohosti!')

Naše duše je unášena samovolným pohybem mimo sebe. Je nutno ji zlehka přivést domů.

A což konec konců nemá člověk pravdu, když se vyhýbá takovému sebepoznání, *které ho nepřivádí k poznání Boha?*

„Poznej sám sebe,“ radí Sokrates. – „K čemu to, velcí bohové?“ namítá Ěpikuros. „Nejen, že jsem se nesnažil poznat, ale hleděl jsem se vždy neznat. Považuji sebepoznání za pramen starostí, zneklidnění a trápení. Chodil jsem sám k sobě na návštěvy co nejméně. Zdálo se mi, že moudrost spočívá v tom, aby se člověk odvrátil od sebe sama, od svého obrazu, aby na sebe zapomněl... Ať jsem byl malý nebo velký, mladý nebo starý, vždycky jsem žil co nejdále od sebe samého...“²⁾

¹⁾ G. Clemenceau, Démosthène.

²⁾ Anatole France, citováno v Revue des Lectures, 15. listopadu 1925, str. 876.

„Mane solus,“ říkal sv. Bernard žákovi, který hledal splynutí s Bohem. Chceme-li se naplnit Bohem, musíme se vyprázdnit sami od sebe, důtklivě nám radí asketičtí spisovatelé, kteří naznačili jednotlivé etapy přísné discipliny tohoto očišťování. Ale to vše má smysl přípravný, výchovný. Tento předběžný úklid je jen proto, aby se usnadnilo a uspišilo „přepadení duše Bohem.“ Tento ideál je specificky křesťanský. Pohanství mělo jen neúplnou představu o vnitřním životě. Vezměme si na příklad takového stoika. I při svém pohroužení do sebe, které tak pěkně popsal Ravaisson, stoik *není sám*. Divá se na sebe, poslouchá se, rozdvojuje se, aby se mohl sám sobě obdivovat. Je nesporně jen jediná bytost, která poznala dokonalý pocit „naprosté samoty“: Kristus v zahradě Getsemanské. Pod ním jsou kontemplativní světci, když zakoušejí na sobě mlčení boží za bezhvězdných nocí svého očišťování. (Ale kdo by se odvážil mluvit o těchto vznešených věcech,

kromě těch, kteří je prožívají?) Chcete znát spolehlivé měřítko neklamného udavatele hodnoty duší? Postavte je tváří v tvář samotě a mlčení: reakce, které se na nich objeví (strach, potřeba a množství samoty, které jsou schopny unést), odhalí jejich sílu mravní.

Avšak proč konec konců je člověk tak málo schopen poslouchati, vnímati „hlasy volající na poušti“? Proč tak rád povoluje nutkání „roztýliti se“?

Odkud tedy přichází v člověku tento odpor k tomu, aby zůstával „v domě srdce svého“?

Uvedu zde tři příčiny.

Člověk je především bytost od přírody družná, která pudově hledá styk s bytostmi sobě podobnými a která se děsí samoty. Za druhé člověk není čistým duchem, nýbrž duchem vázaným na tělo, které je tak organisováno, aby mu sloužilo, aby mu dodávalo smyslové vjemy a obrazy, z kte-

rých by on čerpal svou intelektuální potravu. - Z toho vyplývá, že *primum cognitum* (první, co poznává) není pro něho vnitřní život ducha, zachycený v prvopočátečním poznávání vědomí, jak o tom snil Descartes (otvíraje tak cestu subjektivismu, jenž otravuje moderní myšlení), nýbrž je jím *res sensibilis* - svět smysly vnímatelný - k němuž samovolně směřuje myšlenka, hladovějící po „bytí“, dříve, než se vrátí sama k sobě po tomto reflexním poznání (odvozeném, druhotném), které je druhým stádiem vývoje ducha. Rozumový život směřuje tedy svým prvopočátečním tokem k světu smyslovému. Z tohoto sklonu a jeho vybočení vyplývá mnoho strastí: zmatení hodnot rozumových tím, že jich bylo především užito k poznání a ovládnutí fysického světa; pohrdání životem vnitřním a prvenstvím kontemplace. Ach, jak smrtelně slabý je ten homo animalis - živočišný člověk - posedlý hlukem a touhou „jevití se“! Z moře vidíme toliko povrchové vlnění

a čáru na horizontu, a nemyslíme při tom na propast, zakrytou těmito zdáními. Smějeme se při pohledu na výzdobu z pomalované lepenky - ale za touto křehkou ohradou, kterou rozbíjí jediná rána pěsti, necítíme propast, celé neznámo našeho osudu. Věříme, že jsme v bezpečí. Z pouhého plátna si děláme hradbu a zapomínáme, očarování kouzlem těchto malichernůstek, že „jsme odděleni od onoho světa jen životem přítomným, který je nejkřehčí věcí tohoto světa.“

Abychom opět našli smysl neviditelného, abychom se vrátili od „*jevení*“ ke *skutečnému bytí*, musíme buď zůstat v sobě, nebo se do sebe vrátit, uzavřít východy své duše proti hluku zvenčí a uložit mlčení dokonce i svému vnitřnímu světu.

A za třetí - člověk je žebrák. Jsme od narození ubožáci a přece živíme v sobě neukojitelné choutky. Odtud se pramení naše nesnadnost znítenit náš život. Naše vnitřní bída nás nutí hledat mimo sebe. V této věci nikdy se dost nenacitu-

jeme Pascala: „Jsme plni věcí, které nás pudí mimo nás. Náš instinkt nám dává vycítit, že je třeba hledat naše štěstí mimo nás. Naše vášně nás pudí mimo nás, i kdyby vnější svět sám je ochotně v nás nevyvolával. Ale věci z vnějšího světa nás lákají samy od sebe a volají nás, i když na ně nemyslíme. A tak marně říkají filosofové: „Stáhněte se do sebe, najdete tam své štěstí“ - nevěříme jim, a ti, kteří jim věří, jsou velcí hlupáci a pošetilci. - Stoikové říkají: „Vraťte se do sebe, tam najdete klid“ - a to není pravda. Jiní zase říkají: „Vyjděte ze sebe, hledejte štěstí v rozptýlování“ - a to také není pravda. Nemoci přicházejí - štěstí není ani mimo nás, ani v nás; je v Bohu a mimo nás i v nás“. (Myšlenky). Jak je pravdivá, logicky i zkušeností pravdivá tato doktrina, která zhušťuje v sobě platonskou dialektiku lásky a thomistické hledání „Nejvyššího Dobra“ (1^a, 2^{ae}, qu 1-6)!

Ano, člověk s sebou všude vláčí bídu své veli-

likosti. Je v moci Absolutna. Skrývá na bolestném dně své bytosti nekonečné prázdno. Nejasně se bojí vrátiti se do sebe a nakloniti se nad tuto zející propast; hrozí se setkatí se tváří v tvář s nicotou toho, co není hodno ohromných aspirací, které v něm kvasí pod triviální kůrou - t. j. s nicotou (kterou zahlédl na konci přemýšlení nebo zkušenosti - déšť popele po fatamorganě) s nicotou všeho, co není Bůh a co není od Něho odvozeno.

Naléhavá potřeba mlčení

Je všeobecně známo, že naše doba nemiluje mlčení. Naše století, vyznačené napjetím a prudkostí, je chudobné na vnitřní život. A v tom právě je jeho velká bída.

Zdá se, že moderní život, který využívá lidí s hroznou rychlostí a žravostí, může se shrnout v tuto formulku: přetížení a zvnějšnění.

Člověk se pohybuje s místa na místo s neuvěřitelnou snadností, někdy proto, že je k tomu nucen nelítostným bojem o život, často bez jakéhokoliv důvodu, pro nic a za nic, z potřeby a rozkoše měnit místo.

Člověk jezdí zběsile na venkov, kde se velmi často cítí hůře než doma; ale „vyměnil vzduch“ - a hlavně, pohnul se ...

Kult hmoty pod dvojí podobou: svalů a rychlosti; kult ulice a kult „co nejméně býti doma“.

Kam jít dnes večer? Půjdeme do společnosti. Kam? To je jedno; hlavně že se člověk vzruší a že nemyslí.

Ostatně „kinomanie“ není pouze pro ukojení naší fantasmie. Běda, je pro většinu našich současníků pranýřem a neúprosným katem. Jsme odsouzeni k přetěžování, k nuceným pracím ducha a nervů.

„Od padesátiletého obyvatelstvo Evropy nezdvojnásobilo; ale úhrn jeho práce se zdesateronásobil a zčásti docela víc jak z padesateronásobil. Každý vzdělaný člověk vydá dnes (průměrně) pět až pětadvacetkrát více práce, než se od něho žádalo před půl stoletím.“¹⁾

Tato krise vnitřního života a kultu mlčení, tato vtíravá potřeba života hlučného a povrchního je hlavně patrná v agglomeracích městských.²⁾

¹⁾ Max Nordau, *Dégénérescence*, 1897, citováno A. Eymieuem v *L' Obsession et le Scrupule*, str. 183.

²⁾ Vliv dnešního velkoměstského života na psychické

Všichni jsme v různém stupni postižení kinomanií, neboť to jest obecný zákon života, že i prostředí působí na živoucí bytosti.

Nuda, „rozptýlení“ a kinomanie tvoří psychologický řetěz. Kvapný život moderní k tomu žene. Horečná atmosféra velkých měst je prostoupena *malárií*. Životodárné prostředí pro snoby a spekulanty. Jevit se! Vzrušovat se! Toto hlučné a prázdné prostředí ruší blahodárné působení mlčení a výchovná dobrodiní samoty. Měšťáci jsou všeobecně málo uzpůsobeni k životu vnitřnímu. Ve vřavě sdílejí si lidé především svou prostřednost. V samotě je člověk všeobecně lepší, než když je smíšený v davu (neříkám než v společnosti). Quoties inter homines fui, toties minor redii.

a nervové vyšínutí z rovnováhy je skutečnost lékařsky konstatovaná. J. Toulemonde: Comment soulager les nerveux Dr Bouyer et Martir.-Sisteron, Hygiène mentale et nerveuse individuelle, str. 29-30.

Tento život zcela vnějškový, udýchaný, vytvořený nevyhnutelným vývojem mravů, pokrokem vědy a průmyslu... a mnoha jinými příčinami, nutně přivodil hroznou krizi duchovosti - chápu to slovo ve smyslu velmi širokém - opravdové snížení ideálu lidského.

Civilisace a pokrok zdají se býti omezeny na čím dále tím pánovitější ovládání hmoty člověkem a na rozšiřování blahobytu. A tento kult peněz, mechanického, svalů a rychlosti, zatlačil vážnost k statkům duchovním.

„Jestliže pravidelná práce je umravňující a posilující pro duši, působí naopak práce udýchaná anebo hnaná bez oddechu k témuž cíli zatemnění a snížení mravního obzoru. Nejen mudrc, ale každý člověk potřebuje čas od času oddechu pro ducha, ale dnes struggle for life (boj o život) a zoufalé přetěžování se stalo synonymem civilisace.“¹⁾

¹⁾ L. Roure, *En face du fait religieux*, str. 5-6.

Současný svět je ubožák v horečce, který považuje svůj horečnatý stav za „intenzivní život“, svoje neporozumění pro kontemplaci za duševní činnost. Jsme ve věku *positivním*. Metafysické snění je promlčeno.

A je přece bláhové sofisma, plést si horečnatost a hlučnost se životem intenzivním.

Strenuous life! Duchovní ideál starého latinství tak zatemněl, že Evropa, odvěká vlast života vnitřního a hodokvasů ducha, žasne obdivem nad ohromnými porážkami vepřů v Chicagu; sní při vyprávění o sociálním vzestupu těch legendárních Yankees, kteří se vyšvihli z obyčejných kamelotů nebo příručích v koloniálních obchodech do majestátu království kůže nebo petroleje!

Tato krise inteligence zasáhla i vrstvy církevní. Je známo, jak ostře se ohradil a jak zatočil Lev XIII. s touto industrialisací náboženství, která si dávala jméno „amerikanismus“.

„Businessmeni“ mohou pocíťovat jen velkoduš-

ně opovržení pro pasivní ctnosti. V jejich očích bude poustevník z Thebaidy vždycky jen považ-
lečem.

Odtud ochuzení života vnitřního a úpadek du-
cha.

Odtud svízelná situace, která byla připravena
v našem železném věku „intelektuálům“, uměl-
cům a kontemplativcům. Doba je tvrdá ke všem
lidem, kteří chtějí utvořit skutečnost z „prven-
ství duchovna“ - alespoň ve svém životě sou-
kromém.¹⁾

Jestliže je pravda, že člověk má hledat a nacházet
blaženost v kontemplaci, která znamená konec
samotného života společenského, je nutno do-
znat, že dnešní velkoměsto je postaveno na ruby
a že všechno napomáhá tomu, aby byla postupně
zhašena vysoko planoucí světla, která dodávají
ceny naší činnosti a styku s našimi bližními.²⁾

¹⁾ J. Maritain, *Art et Scolastique* str. 59-62.

²⁾ Tamtéž, poznámka 148.

Vážná vyhrůžka se vznáší nad budoucností lidstva: pomsta hmoty, dusící ducha a pohlcující „humanismus“.

Ubohý Baudelaire tušil toto nebezpečí, které vytváří pro naši dobu hroznou protiváhu k mechanickému pokroku, na který jsme pyšni. Na jedné ze slavných stránek svého posmrtného díla Baudelaire sesměšnil mythus pokroku s prudkostí neuropatha. Ale uprostřed těchto urážek září prorocká světla o katastrofě civilisace, která bude způsobena vládou hmoty ve všech jejích podobách.

Tyto myšlenky možno naléztí vysloveny filosofičtěji a sevřeněji perem tak rozdílných myslitelů, jako je Maurras a J. Maritain, na mnoha místech jejich spisů.

Nebezpečí, které nad našimi hlavami rozpoutala hltavá a ponižující hmota, zarazilo duchaplného publicistu P. Mille. V jednom čísle časopisu „Quotidien“, starém tři roky, poznamenal for-

mou lehce paradoxní, že náš horečný svět ztratil smysl slova „oddych“, „volná chvíle“ - a připojil: „Toto se stalo toliko v *menší míře* s rasami orientálními, zvláště z nejzazšího východu. Vlivem náboženské dresury - týká se to buddhistů a mohamedánů - dokáží ještě „nic nedělat“. Dokonce i Číňané, kteří projevují, když jsou chudi, mravenčí píli, znají a praktikují od tisíciletí umění těšiti se z nečinnosti.

Tyto rasy byly by tedy napřed vzhledem k našim v tom případě, kdyby lidstvo poznalo, že není už třeba takového množství námahy k tomu, aby se udrželo při životě.

V tom je nebezpečí, zatím možná vzdálené, ale vážné. Nemůžeme před ním chránit naše potomky jinak, než že připravíme mozky nových generací k činnosti, k nepředpojaté zvědavosti ducha. - Toť komentář - laický a zároveň moderní - k nářku starého židovského proroka, Desolatione desolata est terra, quia nemo est qui recogitet corde.

Zdá se, že politika nemá co dělat v říši mlčení. Ale patří mezi obecné příčiny. Její vliv na mravy a hospodářský život je nepopiratelný. Nenáleželo by jí, aby vzala na sebe část odpovědnosti z úpadku duchovosti? Nesporně. A toto je výsledkem nikoli nezbytné politiky, nýbrž našich špatných mravů politických.

Ano, mají část vlivu, vedle snadnosti zpovrchnět, klerou znásobují rychlé dopravní prostředky, zoufalost boje o život, spousty chutí, industrialisace vědy a úsilná vláda hmoty, která se mstí lichvařic s člověkem a dusíc nezaujaté pěstování věd a umění. Nechť jí žehnáme nebo spíláme, demokracie je faktem. Má sílu a slabost vlád, opírajících se o veřejné mínění. Je to režim, který nejvíce potřebuje osobních ctností, říkal Montaigne.

Připojme: je to režim, který vyžaduje nejvíce osvětlení a všeobecného vzdělání, protože každý občan se účastní správy státu.

Odpůrci demokracie se domnívají, že je nevyléčitelně odsouzena k méněcennosti a že ji nelze zlepšiti jinak, než když ji povalíme a nahradíme ji osobní mocí Vůdce.

Jiní zase chtějí jí dáti credit, ale žádají důrazně nutnost občanské výchovy.

Dáme-li stranou všechnu theoretickou diskusi, musíme si přiznat, že u nás tato výchova nebyla dána a že demokratické instituce pracují za bídných podmínek.

Mluvíme příliš mnoho v našich shromážděních a parlamentech. Ubohý Nietzsche kdysi napsal: Tam kde se začíná náměstí, začíná se také hluk velkých komediantů a bzučení jedovatých much. Komediant věří vždy tomu, co mu přináší největší úspěch, a tomu, co nutí lidi věřit v něho. Zítřka bude mít jinou viru a pozítří zase novou ... Jak daleko od náměstí a světské slávy se odehrává to, co je opravdu velké!"

Protagonista nadčlověka nenáviděl dav a dává

se tu strhnouti k agorafobii. Ale v jeho invektivách je něco správného. E. Hello řekl v jedné poznámce rozvážněji: „Naše století je, ve všech smyslech toho slova, stoletím mluvení. Ať už je špatné nebo dobré, mluvení naplňuje naše ovzduší. Jedna z věcí, která nás charakterisuje, je - dělání povyku. Nic není tak hlučného jako moderní člověk; miluje hluk a chce ho dělat okolo druhých. Hlavně však chce, aby druzí ho dělali okolo něho. Hluk je jeho vášní, jeho životem, jeho atmosférou. Veřejný život mu nahrazuje tisíce jiných vášní, které umírají udušeny pod touto dominující vášní, pokud ovšem z veřejného života nežijí a neživí se jeho světlem, aby mohly propuknouti ještě prudčeji. Naše století mluví, pláče, křičí, chlubí se a zoufá. Staví na odiv všechno. Ono, které nenávidí zpověď tajnou, vybuchuje každou chvíli v zpověď veřejnou. Křičí, přehání, řve.“ Zda se tyto řádky, napsané před půl stoletím, nehodí stejně dobře na naše mravy?

Nejsou to jen odpůrcové parlamentarismu a demokracie, kteří vyhlašují toto zlo. Republikán X. de Magallon, v zajímavém článku časopisu „Bulletin de l' action libérale populaire“ (č. z 15. IV. 1926), pod sugestivním titulem „Une réforme au parlement“ dožadoval se *m/čení* jako reakce proti žvanivosti, která rozkládá práci zákonodárných shromáždění.

Mluvíme příliš a mluvíme špatně. Cílem všech těchto řečnických projevů je zřídka *poučit* občany o jejich povinnostech a o jejich pravých státních zájmech. Směřujeme jimi k vzrušení a rozhřátí. Ale čeho? Jistě že ne vznešených tužeb. Ještě jednou opakuji: ó, sílo a slabosti vlád, založených na mínění lidu! Psychologové ostatně tvrdí, že davy nejsou mravně ani intelektuálně schopny přijímat poučení ze slovního výkladu. Dr Le Bon ve své „Psychologii davů“ spojuje (dost neuctivě) jejich psychickou činnost spíše s mozkovým systémem reflexí spontánních než

se systémem mozkovým, který je orgánem života vědomého. Což ovšem není příliš lichotivé pro „demos“.

Je to nevyhnutelná nutnost, nebo je to fakt, který jest třeba odstranit? Ať je tomu jakkoli, mazaní lidé těží bez skrupulí z této nepřipravenosti mas pro úlohu politickou, i z jejich nepovolanosti (nekompetence), pudovosti a amorálnosti. Důvěřivosti se využívá slovem i perem: rozněcuje se nenávisť a revnivost. K neštěstí francouzské demokracie laicismus zničil vytváření lidové morálky právě ve chvíli, kdy veřejné mínění, povolane k vládě, nejvíce potřebovalo všech jejích zdrojů, aby odhalilo a zničilo nestoudné vykořisťovatele, kteří lovili mandát všemi prostředky. A místo vlády rozumu a svědomí měli jsme vládu hluku a peněz.

Problém: Jak Bluff-Maya, kandidát, shromáždí pokud možno nejrychleji a nejsnadněji největší počet voličů? Hle - toto - a ne osobní upřímnost

a blaho země - má rozhodnouti o jeho hesle, barvě a programu. Chytit „demos“ za kapsu, nervy a představivost. Na náměstí je vhodné místo pro tyto zpěváky a šašky! Co by zůstalo z „politivých“ volebních zaměstnání, kdybychom je podrobili přísné kritice? Avšak lid není kritický. Je to nevléčitelné? Či je možno vychovávat k demokracii? Otázka je otevřená. - A zatím, co čekáme, mluvíme a jen mluvíme.... A jaký krásný hlas měl Aliboron!

Je jisto, že řeč a tisk selhaly ve své povinnosti jakožto opory veřejného mínění. Deníky, vyhlášky a schůze přispěly nemálo k zneuctění jak svědomí, tak jazyka francouzského. „Však to je pro lid docela dobré.“ A kolik mozků závisí na svém deníku! Kolik lidí, díky tomu, že jsme úplně zaujati hmotnými starostmi, a díky záplavě tisku, nedovede už mysliti jinak než na objednávku! Deník myslí za ně.

Naopak - ústraní a péče o mlčení znamená kri-

tickou revisi našeho důvěrného zavazadla myšlenek, představ a výzvu k individuálnímu myšlení, to jest, zcela stručnému.

Závěrem podotkněme, že povyk a horečnost, lpějící na našich politických mravech, přispěly nemálo k zdemoralisování národa, jehož vášně a choutky vydražďujeme, aniž jsme vychovali jeho smysl pro odpovědnost. Vyrváváme ho z toho nejlepšího, co má, z jeho života vnitřního, neustávajícím bojem politických stran.

Zpovrchnění, „intenzivní život,“ mělo za následek, ale také i za příčinu, ochuzení života vnitřního. (Causae ad invicem sunt causae). Člověk by nehledal mimo sebe, kdyby měl, čím by byl zdržován ve svém nitru.

Intenzivní život znamená především dobýti sebe sama, udržeti dobytého území, žítí hlavně sám v sobě - habitavit secum - aby se rozšířilo bohatství vnitřní. Ovšem tyto zápasy se ani neodehrávají ani nevyhrávají na náměstí. Člověk, který

neovládl sám sebe, není *ničím*. Zmocnit se vlády nad sebou samým znamená poznati sebe sama a ukázat se. Ale to lze uskutečnit jen v mlčení.

Jaký závěr? Je jisto, že kult mlčení a chápání života vnitřního procházejí hroznou krizí. Ale což zajdeme až do dusivé noci? V proudu moderního myšlení jsou místa vznešená, evangelická. - Ostatně rozpor mezi hmotným pokrokem a kontemplací není nezbytný.¹⁾ Je tu jen třeba výchovy. Je třeba souhlasit s „návratem Boha“ do našich duší a do našich řad.

A potom, podle klasické prozřetelnostní metody - což dobro nevychází ze zla? Jestliže mnoho duší se ztrácí ve vřavě a víru, vhodném to prostředí pro jejich prostřednost, jiné zase, četnější, než se domníváme, trpí nostalgií mlčení a touhou po zemi živých pramenů. Brunetière mluvil kdysi o *renaissanci idealismu*. Což nemůžeme dnes

¹⁾ J. Maritain, *Art et Scolastique*,² str. 130.

zdravít svítání velmi upřímné, krásné a hluboké
vesny mystické? Což nevíme o úspěchu, který
měly „Samoty duchovní,“ za nichž muži, oddaní
životu veřejnému, kvapnému a hlučnému životu
bursovnímu, životu ulice a meetingů, přicházejí
žádat od samoty a mlčení osvěžení pro duši?

Což nevíte, že v našem „pozitivním“ věku trapisti
a karmelitáni, ti to klinikové duší, jsou *dojemně*
časoví? Hle, instituce potřebná srdcím, která svět
utýral nebo znechutil. Dovídáme se jednoho dne,
že známá a slavná herečka se uchyluje do ústraní,
a jindy, že slavný boxer vstupuje k trapistům.

Tato potřeba života vnitřního, samoty a mlčení
proniká v mnoha dílech naší mladé literatury.
„Jsou minuty v našem chvatném a rozptýleném
životě, kdy bychom se chtěli vzpamatovat, vtáh-
nout se do hloubi své duše, vrátit se jaksi k své-
mu vlastnímu prameni a odtud lépe vidět, kam
jdeme, kam máme jít, a napřímít svou dráhu“
(M. Barrès).

Poslyšte toto doznání jednoho mladého alžírského básníka:

„S poutnickou holí v jediné pěsti, která mi zbývá,
přicházíme k tobě, o Poušti, jako k ní přichézel Alceste.
Jestliže unikám takto z pekelného města,
je to proto, abych se chránil hříchu nenávisti.
I beránek se může někdy rozrušit,
odcházím a odcházeje odvracím nebezpečí.
Nechci nikterak svolit k barbarskému zákonu,
který nutí dáti dvě rány za jedinou, kterou jsme dostali.
Můj zavražděný sen zářil ve výšce jako hvězda,
odcházím, abych se vyhnul ještě úplnější porážce.
V noci, která dolehla na zem a mé srdce,
prchám zoufalý nad tím, že jsem nezvítězil.“

„O voi, ch' avete l' intelletto sano“... zůstaňte doma. Střežte žárlivě oheň svého krbu.
S něčím podobným tomuto živému pocitu hrdosti nad tím, že patříte k menšině, o které už mluvil Lemaitre, vychutnávejte starodávnou a tak lid-

skou poesii domácího krbu; *interieur*, *krb*: dojemná slova, jichž kinová šílenost světa už skoro vůbec nechápe.

Zůstávejte doma s Bohem, s obrázkem přítele, s knihou; otevřte tuto knihu a čtěte ji: *čelba*, dílo *trpělivosti a mlčení*! (Kdypak náš ubohý svět, vyšinutý z rovnováhy, slržený do víření atomů a závratí z rychlosti, bude se moci opět naučit umění čísti?) Slyšte na př. *Imitatio: Imaginatio locorum fefellit multos!*

Pascal praví: „Když jsem se někdy pustil do uvažování o různých rozrušováních lidí, o nebezpečích a útrapách, kterým se vystavují... poznal jsem, že všechno neštěstí lidí vychází z jediné věci, t. j. z neschopnosti zůstat v klidu, ve světnici...“ *Pensées*, vyd. V., Giraud, 139.)

Baudelaire: Sovy.

Jejich chování dělá neučení moudrému,
že je nutno na tomto Světě báti se
zmatku a pohybu.

**Člověk opilý míjejícím stínem
je vždy trestán za to,
že si chtěl změnit místo.**

Je věčným posláním Církve přivádět do sebe samých duše těkavé, povrchní, vždy připravené nasednout na chiméru, a hlásat a připomínat zářící důstojnost a prvenství života vnitřního.

„Národy vedou obyčejně život povrchní. Události, které zneklidňují povrch věcí, jsou v jejich očích velkými událostmi. Církev vede život hluboký, a velkými událostmi jsou v jejích očích události vnitra duše“. (E. Hello, *Le siècle*, str. 3).

To je, zdá se, naléhavé poslání sv. Terezie z Lisieux. „Byla poslána našemu století vynálezů a vzruchů, aby nám připomínala, že velikost čistě duchovní a vnitřní je nekonečně vyvýšena nad velikost hmotnou a smyslovou.“¹⁾

¹⁾ H. Petitot, *Ste Thérèse de Lisieux*, str. 130 a celá kapitola IV. - Táž poznámka v *Životě svěťice*, napsaném G. Bernoville, str. 238 a následující.

Chrám mlčení, domov života intenzivního

Klášter sv. Marka

Opatství poskytuje duším dychtivým samoty dojem, že se vracejí k starým svobodám, zrušeným civilisací.

A. Millerand. V pamětní knize opatství Fontfroide (Aude). v březnu 1912.

Pod mystickými oblouky kláštera sv. Marka namaloval fra Angelico svého Blahoslaveného Otce Dominika, svého vítězného bratra Petra z Verony, učitele mlčení. Jak pronikavá je to ilustrace výroku: „*Silentium pater praedicatorum!*“

Pod oblouky sv. Marka přemýšlí v tichu Savonarola, zahalen ve svůj plášť, s kapucí staženou

mocně nad své orlí oko; dnes večer bude hřímat v Santa Maria del Fiore proti neřestem rozkošnické Florencie. Bude hřímat, protože klášterní rozjímání nahromadilo hrom pod touto lebkou, kterou svírá mnišská koruna tak jako objetí. Kdyby nebylo ranního mlčení, nebylo by večerního hřímání v Santa Maria del Fiore. Florencie by se nechvěla, neskláněla by se pod prorockým dechem, kdyby se Fra Girolamo nebyl naplnil silou pod mystickými oblouky pokojného sv. Marka, v němž Blahoslavení Dominik a Petr z Verony s prstem na ústech svolávají duše usebrané.

Kult mlčení kvetl vždycky v těch asylech myšlení a míru, které pohoršují toho pošetilce, jímž je svět, a které se jmenují kláštery.

Kult mlčení má svou klášterní tradici nepřerušenu, trvající už od dob, kdy poustevničtí samotáři z Thebaidy stavěli svou chatrč pod žhavým sluncem.

Už od dob Benedikta, patriarchy západních Cenobitů, Benedikta, Velkého Učitele mlčení:

... avšak, ó mistře, nauč nás úplnému osamocení
v cele, v níž se duch zapaluje,
nauč nás síle ticha a rozjímání.
Zahalený Patriarcho, jehož obraz vévodí
nad kláštery provoněnými extází a věděním,
o náš přeslavný a mocný Původce!

Ty, jenž se nám zjevuješ v kostelním okně
zapáleném večerem, se svou tváří pohrouženou
v modlitbu,
na zlatém pozadí, zahalen přísně v čern
a s prstem na ústech, o velký mlčenlivče!
(Louis de Cardonnel.)

Nauka o mlčení a kult mlčení se zastavily u žeb-
ravých řádů.

Bylo napsáno o blahoslaveném Dominikovi:
*Linguae observantissimus custos nonnisi
cum Deo aut de Deo loquebatur.*

A o sv. Tomáši Akvinském, studujícím posvát-
ných věd: *Miro modo*...

Vy, kteří studujete a zběsile přitakáváte anebo
disputujete o *omni re scibili*, protože jste zhltni
několik stránek příruček, zastavte se v mlčení
před tímto *miro modo*!... *coepit taciturnus*
esse. Slavný mlčenlivý vůl sicilský získával v tom-
to mlčení té plnosti vnitřní, která se měla později
rozlítí v pověstné „řvaní.“ Myšlení Církve žije
už šest století z plodů tohoto mlčení. *Miro modo*!
Dante praví Vergiliovi: „Or, tu sei quello fonte
che spande di parlarsi largo fiume?“ ... Lev XIII.
řekl o sv. Tomáši: „Sapientiae rivos purissimos!“
podzemní hladina, navršená kapka za kapkou.
Jeden nástupce sv. Dominika napsal: „Všichni
zakladatelé klášterů předpisovali mlčení jako du-
cha a strážce řádové observance. *Silentium est*
custos religionis (Sv. Basil)... Mlčení postačí,
když chceme reformovat dům a každého z těch,
kdo se tam přišli posvěcovati. Neboť ten, kdo

mlčení správně zachovává, zůstává ve své celle a opouští ji jen proto, aby šel konat úkony společné, kdo je zaujat modlitbou, studiem a duchovní četbou, ten se stává člověkem modlitby a dostává se mu od Boha všech milostí osvětlení a duchovních útěch“.

(Rev. P. Cormien, *Retraite fondamentale*, str. 373.)

Sv. Vincenc z Pauly říkal, že když vidí klášter zachovávající mlčení, může tvrdit, že zachovává i ostatní řeholi, a že naopak, když vidí jiný, kde se mlčení nezachovává, je nemožno, aby se ostatní řehole zachovávala! *Cella continuata dulcescit* - ale pro žebravého mnicha je galejí.

Mlčení kláštera stále vykazuje účinky své discipliny v našich hlučných generacích. Je stále předmětem kultu dobrých řeholníků a Svatých. - Bylo na příklad napsáno o velké, prevelké Světici

z Lisieux: „Snaží se (od vstupu na Karmel v patnácti a půl roku), aby vždy dodržovala předpis mlčení. Mlčení, které bylo a zůstane jedním z prvních přisedících života asketického, mlčení, bez něhož není opravdu hlubokého života vnitřního. Sv. Terezie z Ježíška chápe všechnu jeho suverenní účinnost tak dokonale, jak jen by ji mohl chápat zakladatel řádu. Proto se dožaduje pro náboženské mlčení vážnosti, která by nás byla s to překvapit a hlavně splést; přisuzuje mu opravdový kult. Zde máte jeden odstavec z výpovědi svědků v Kanonisačním procesu, který by zasloužil, aby byl vepsán zlatými písmeny na první stránku každé studie o asketickém a mystickém životě této světice:

„Její velkým prostředkem bylo mlčení. Naučila se mu od Svaté Panny, jejíž příklad ji strhoval k obdivu především proto, že se raději dala podezřívati, nežli by se byla ospravedlňovala vočích sv. Josefa tím, že by mu byla odhalila tajemství

Vtělení... Tak jako Marie, i ona ráda ukrývala ve svém srdci všechno, své radosti i bolesti. Tato rezervovanost byla její silou a počátkem její dokonalosti, právě tak jako její vnější výraz, který ji odlišoval od celku svou velkou vážností.“ -
(H. Petitot: *Sainte Thérèse de Lisieux*, str. 48.)

Svaté pole

Hřbitov, společná noclehárna (coimásthai) Spících, čekajících na zvuk trubky, který je probudí z věkovité ztrnulosti. „Chystám se spát na dlouho“ (poslední slova Brunetièrova).

Hřbitov, pole odpočinku a naděje¹⁾, předsíň vzkříšení s resignovaností svých křížů a s výmluvností hlasu mrtvých, který je diskretnější než melodický

¹⁾ Episcoporum Nemansensium domus II^a, donec III^a. Epitaf, diktovaný Msgrem Plantierem pro hrobku biskupů nimeských v katedrále.

šelest cypřišů a který je vychovatelem pozorných duší.

Meditace na prahu Věčnosti. Hamlet před hádankou Hrobu.

Zdrcující mlčení věčnosti: „Co je hrozného ve smrti, to je právě mlčení těch, kteří do ní vešli,“ psal nešťastný Hyacinť Loyson, truchle nad smrtí své družky¹⁾.

Smrt, jaká královna! Její Mlčenlivý Majestát! Jakou samotu znamená smrt! Je hranicí našeho vědění, našich lásek, naší pýchy, která hryže prach před Hádankou. Je to Nicota anebo Temno? Což je mlčení svatého pole, hřbitůvků sevřených malomocnými zdmi, uzavřených rezavým mřížovím, méně děsivé a méně výchovné nežli mlčení nekonečných prostorů, které děsilo Pascala? Zvědavý a neklidný člověk chtěl by prorazit tajem-

¹⁾ Baudelaire psal své matce 1. dubna 1861: „Jsem sám, bez přátel, komu si mám postěžovat? Mám jen portrét svého otce, který je stále němý...“

stvím, roztrhat tento závoj, vyptávat se Mlčenlivé. Chtěl by jasno, podrobnost, potvrzení, chtěl by vidět, dotýkat se¹⁾). . . Mlčení Věčnosti! Koktání filosofii, výsměch otáčivých stolků a okultismu, střídmost Zjevení, které není určeno, aby ukojilo naši zvědavost, ale aby nám řeklo tolik, kolik je potřeba, abychom mohli přemýšlet a pobádat svou morální lenost, anebo povzbuzovat svou bázlivosť, abychom se mohli orientovat a popohnat se k Spáse.

Rollinat vyjádřil smutek těch, kteří žijí bez naděje před tímto mlčením mrtvých:

„Člověk zkoumá jejich portrét doufaje, že z nich vyrazí výkřik, který by nám konečně mohl být pochodní. Ach, kdyby aspoň přicházeli plakat k našim dveřím, když včera roztahuje svá havraní křídla!

¹⁾ „Brzy už se dozvim, co je věčnost.“ (Poslední slova bratra Ludvíka Duprasa O. P.)

Nikoliv. Lépe než rubáš, rakev a hrob,
mlčení odívá ty, které čas unáší:
duše unikající zanechává nám hrozný cár
a nezná nás víc, jakmile je tělo mrtvo.

A přece, kolik šíleného volání, dlouhého a zoufalého,
vyrážíme ve dne v noci ke všem svým pohřbeným!
Jaké přívaly otázek odtékají s našimi slzami!

A přece stále za svými nářky a výčitkami,
modlitbami, smutky, spleeny a výkřiky
člověk marně čeká na odpověď mrtvých!"

(Névroses.)

Vlhké, zimomřivé ráno listopadové.
Pojďme na hřbitov. Pojďme *do svého domova*.
Budiž pozdraven! Bez stoického chvastounství
a bez romantického smutku, pozdravena budiž
tvá výchovná samota, tvé blahodárné mlčení, kte-
ré v nás pozdvihuje, daleko od hluku, žeň spás-
ných myšlenek. Budiž pozdraveno, mlčení! Buď
pozdraven, Mistře, který připravuješ vítězství du-

cha. Mlčení, které svými mocnými naučeními pro-
rokuješ přijetí nauk životních, které upravuješ
cesty pro další putování, putování k hvězdám,
pádným důkazem, který nám přinášíš o děsivé
mdlobě¹⁾ těla.

Dívám se na ten rozsáhlý rodinný dům lidí, ubo-
hých větroplachů uhnětených z jílu, kteří hafají
z dálky na Boha, pokud se jeho poselkyně Smrt
nepotuluje docela blízko. Ach, rychle umlkají ti
mopslíci!...

Dům; náš vlastní *domov*; rozsáhlý rodinný ten
dům nám poskytne jednoho dne přístřeší všem,
jedněm po druhých. Jeden kout je nám vyhrazen
z této země, odkud nás vyslala tvůrčí Prozřetel-
nost a do níž se smrtelná část nás musí jednoho
dne vrátit.

Dům, patřící všem. Tu je ta zem, ten chrám nej-
posvátnějšího a nejneporušitelnějšího ze všech

¹⁾ Ve všech smyslech slova: Slabosti, marnivosti, hlou-
posti.

mlčení, zem posvátného spojení. Všichni bolestní a smrtelní synové ženy jsou si rovni před svým stejným původem a společným osudem. Všichni mohou stejným právem přemýšlet před hrobem, všichni mohou s prospěchem naslouchat „vnitřní hudbě“, kterou zahajuje svaté pole svým mlčením. Toto mlčení je plno naučení. Mrtví jsou neúnavní kazatelé. Jestliže nevnímáme jejich hlasů, dejme vinu jen své neschopnosti vnímat mlčení. Jsme příliš lhostejní, příliš zaujatí nicotností hluku.

Ach, tyto skryté hlasy!... tento šelest ze záhrobí, ze světa za oponou, razí si cestu k našim pozorným duším přes hroudy země na čerstvých hrobech a přes vlhké květy.

Naslouchejte tomuto tichu, těmto „hlasům volajícím na poušti“. Vše mluví, vše podporuje, vše doprovází skryté a plamenné kázání mrtvých. Ztrnulosti přírody, šedi jeseně, smutku listopadu, vy „násobíte“ výmluvnost mrtvých. Aby byl

slyšen jejich pronikavý hlas, stačí mu, když jen napoví; nikterak nepotřebuje rozechvěti vzduch, aby k nám pronikl. Ústroje a slova lidská jsou ostatně nedostačující k tomu, aby zachycovala a vracela tyto jemné doteky, tuto odhmotněnou, imponderabilní řeč, která se stěhuje s jednoho světa na druhý, od duší z tohoto světa k duším zmizelým, jsouc unášena vzpomínkou, modlitbou, intuicí srdce a duchem Božím.

Synthesa těchto naučení, která nám dává hřbitov, dala by se shrnouti v tento nadpis: Pohled na smrt s prahu věčnosti. Zde máte několik stručných obsahů kapitol: Marnost všeho, co není Bůh anebo od Něho odvozeno. Marnost lidského lopotění, prchavých požitků, pachtění a ctižádostí.

Škodlivost našich záští, našich rozbrojů, které hromadí jen trosky a které nás přivádějí s prázdnýma rukama a se srdcem zpusťšeným před trůn Soudce přísného a nesmiřitelného.

Vanitas! Mrtví rychle odcházejí! Zapomenutí je pohlcuje (ó té bolestné ironie „věčného truchlení“). Život plyne dál. Blahoslavené duše, které utvrdilo osvětlení, vycházející z daru *vědění* (2. 2, q. 9.) v jistotě o „*Omnia vanitas*“, které nepodpírají svůj osud těmi opěrnými oblouky z jílu, jimiž jsou pozemské idoly, které neluští nesmírný problém štěstí tím, že soustavně zužují svůj obzor do kruhu úzkého *orbis terrarum*.

Z jaké pošetilosti, z jakého zdroje někdy vyrůstá lidská sláva, subjektivní nesmrtelnost! Znamenají příliš mnoho ti velcí mužové! „Sláva,“ praví Rilke v souvislosti s Rodinem, „je konec konců summou všech předsudků, všech nedorozumění, která se nahromadí kolem nás“¹⁾.

Vykonejme svou povinnost na tomto světě, vyplňme, jak nejlépe dovedeme, úkol, který nám

¹⁾ Citováno G. de Reynoldem, *Charles Baudelaire*, str. 7.

Bůh svěřil; potom se smiřme s tím, že odejdeme, zanechajíce ostatní jejich starostem, a nežádejme od nich, aby se námi obírali jinak než v modlitbách. Emfatický náhrobek Chateaubriandův mě odpuzuje. Ještě i po smrti nám tento komediant říká: „Dívejte se na mne!“

Ach, jevit se! V tom je, o nesmrtelný člověče, nejvyšší cíl, tebe důstojný důvod, proč žít: tvoje jméno bude se skvíti na desce na domě, budeš mít bustu v parku na náměstí. – Ale za tři měsíce po odhalení: „Maminko, kdopak je ten pán?“ – „Nevím, drahoušku.“ Pracoval pro to, obětoval se pro ono!

Proti této nicotnosti popularity postavila křesťanská moudrost *Ama nesciri et pro nihilo reputari*. To byl los, který vzal radostně na sebe autor *Následování*. (Co mu, celkem vzato, záleží na tom, kdo je? Co nám na tom záleží? Je souzen. Vzal odměnu svou: *Jacta curam tuam super Dominum et ipse te enutriet... gloria mea? Est qui*

et quaerat et judicet¹⁾). „Duch středověku je v podstatě mlčenlivý. Tito lidé, kteří žili s očima upřenýma k nebi nebo skloněnýma na prach svých sandálů, se starali pramálo o ten žvást, který nazýváme slávou, a o klepy, které měla Budoucnost pronášet jednoho dne nad hrobem!“ (Barbey d' Auvilly). Můžeme poznamenati totéž o vznešených stavitelích gotických katedrál.

Od dob Neposkvrněné Panny, od pokorné Panny Marie až k svaté Teresii z Ježíška²⁾ katoličtí svatí se sytili ponížeností a zastíněností. Ach, co jim záleželo na pomíjivé zemi, na prchavém čase, na chvále lidí, jen když Bůh byl spokojen - ten Bůh, jehož tvář hledali a na jehož uspokojení číhali - a jen když se jejich duše naplňovala věčností.

¹⁾ Třeba čísti pěknou stránku od V. Goyau o anonymnosti *Následování*. Úvod do *Union intime avec Dieu* od P. Dumasa S. M.

²⁾ Petitot, cit. dílo, str. 112.

Avšak jak vznešenou kompensaci vyhrazuje Bůh - mimo závratnou Blaženost - duším, které takto toužily po ponížení a pohrdání.

Beatam me dicent omnes generationes.

A ze svého slavného hrobu svítí sv. Terezie z Lisieux, ta to „pokorná dušička“, nad pěti kontinenty.

Noc

„Nox illuminatio. - Nox nocti indicat scientiam.“

Opřen jedné noci, magické letní noci, o zeď terasy u jeskyně sv. Maří Magdaleny, naslouchal jsem symfonii hlasů země a nebe. Hlasů země? Oh, docela málo, málo. Člověk spí anebo se uchýlil do mlčín. Mořský vzduch, vlhké a mírumilovné dechy líbají desku, na kterou Magdalena přišla skrýt své slzy pokání a lásky, ty slzy, které očistily její duši a vrátily jí její heroickou čistotu.

Jen neoživená příroda, čarovný les, šeptá tohoto večera. Neslyšet hlasů lidských. Zajisté že je krásný lidský hlas, arcidílo mezi stvořenými zvuky. Krásná je mladá žena, zpívající u kolébky. Krásné je upřímné, čisté a nesmírné doznání, které si horlivě vyměňují dvě duše, tvořící si vznešenou představu o lásce. Je krásný ten lidský hlas... ale tak často se zvrhne v banálnost nebo v rouhání... Ach, nechte mě dnešního večera o samotě s Lesem, před touto ohromnou partiturou, kterou mám já, bytost chápající, rozluštit a vyložit; já, živoucí spojka mezi hlasy nevědomými a Bohem, mám za úkol vrátiti všechnu tuto slávu Otci, dáti vytrysknout v nesmírném tichu nočním hymnu díků a blahoslavení.

S planiny stoupal šelest větru do větví. Nejasně rozložen v modrém stínu, šuměl les jako varhany při ztlumené hře. Tam nahoře zase mlčenlivá harmonie souhvězdí. Velkolepá noc, vlahá a provoněná, v které sny, plynule a svěže se vybavu-

jící, přicházejí oživit vlnné mlčení prostoru. Noc plná skrytých hlasů, plná Boha a jeho slávy, kterou mlčení opěvuje a kterou zamyšlená duše flumocí svým povznesením.

A já myslím na proslulé noci, historické noci, noci objevitelské, na temnou noc, v níž Jouffroy slyšel ve své duši rozléhat se praskot své víry, řítící se v chaosu filosofii. Myslím na trpkou, ale výchovnou noc, v níž Gratry byl vržen k nohám Božím v předtuše nicotnosti pozemských idolů, myslím na zářivou noc, která přenesla Pascala přes vědeckého ducha a filosofický neklid a odhalila mu život vnitřní, vynucujíc mu slzy radostné jistoty.

Nox illuminatio: Zajisté, že je světlo milé očím smrtelníků, jež se mají jednoho dne uzavřít jeho lichocením; ale jako mlčení je plno myšlenek, tak noc je plna Boha. Za noci oseté fosforeskujícími tečkami, kdy zem je němá a černá, duch instink-

tivně hledá v nespočetném chvění hvězd odraz Boží Tváře. V mlčení se děje rytmus hvězdných gravitací; v mlčení uzrává ohnivá doba květu. Hluk není nikterak potřebný k této titanské práci. Noc je sluncem duše. Chlad ducha zahřívá a upevňuje myslící třtinu. V osamělé nehybnosti se pohyb života vnitřního soustředí a jeho tempo se zrychluje. Naše spojení s velkými rytmy žádá od-
dychu od malých rozptylujících rozruchů. Je třeba, aby se nic kolem nás nedělo, abychom byli při tom, co se děje stále¹⁾."

.... „Ci falt“²⁾ galerie pohledů na mlčení kláštera, hřbitova a noční observatoře.

O mlčení, diskretní příteli, vždy přístupný a ochotný pomoci!

¹⁾ „Nuit d'astres“, Senex, *Revue des Jeunes*, 28. VIII 1925.

²⁾ Starofrancouzsky „Tu se konči“. Citát ze závěru stfr. „Písně o Rolandovi,“ (pozn. překl.).

Výchovná moc mlčení

Descartes dobře vystihl první podmínku života rozumného mezi lidmi, a tou je: stranit se jich.
(J. Maritain, *Trois Réformateurs*, str. 76.)
Ochutnávají osvobozující hrůzy pouště. (Sully Prudhomme, *Le Zénith*.)

I. - život je samota...

„Paříž, jaká hrozná poušť!“ V dělnických městech, v těchto občanských kasárnách, jimiž jsou mrakodrapy, jsou bytosti lidské, žijící po celá léta vedle sebe, odděleny jsouce tenkou přepážkou, cizejší jedna druhé než křesťan XX. stol. svatému Pavlu anebo křesťanovi z katakomb.

Život vnitřní, osobní, je nesdělitelný. Tak jako osobnost, i zkušenost svou vlastní podstatou může být projevena jen znameními, která my si musíme vyložit, a která nás mohou uvést v omyl

a která nám odhalují svobodný vnitřní život druhého jen potud, pokud on sám chce.

Neproniknutelnost duší! Svatá autonomie duší, které v *poslední analýze* nezávisí než na sobě a na Bohu!¹⁾ Výsostné důstojnosti života vnitřního!

Srdce lidské lká o samotě ve své ledové poušti. Vrhá úzkostné volání „do pouště lásky“ (F. Mauriac).

Což neřekl Henry Ghéon právem, že romantismus je „*nepřítomnost Boha*“ (pessimismus a hypertrofie „já“)?

Samota bez Boha: hrozná prázdnota. Chápu pascalovské „rozptylování.“ Raději vše než tato prázdnota. Utecme z Thebaid, jestliže nám nevydávají Boha, jestliže jeho hlas nenaplňuje pozornou a očištěnou duši.

¹⁾ Sv. Tomáš, *Traité des Anges*, *Utrum Angeli cognoscant secreta cordium?*

Samota bez Boha je jako sebepoznání bez Něho. Lépe je se opít, omámit. P. Sertillanges poznamenává kdesi, že pohled na noční oblohu tím, že nám připomíná naši zdrcující nepatrnost v té slepé ohromnosti, by byl zoufalý bez Boha.

Ve své knize *la Vraie Religion selon Pascal* Sully Prudhomme si libuje, že průměr lidí, cele zaujatých nicotnostmi života, nereaguje na úzkost Pascalovu. - Ale co zde má co dělat všeobecný souhlas? Což otázka nezůstává úplná, přihlížíme-li jen k hodnotám o sobě, abychom zvěděli, zda postoj Pascalův není *normou*? Tento postoj je výsledkem vědeckého pokroku (dvě nekonečna: astronomie, mikrobiologie a energetická teorie hmoty) a vznikl tak, že veškerá myslivá schopnost člověka byla usměrněna k dané objektivní otázce. - Ale, co se *nás týká*, jestliže Bůh neovládá přírodu, jestliže rozumové badání se končí nepřeklenutelnou pochybností anebo negací, Sully Prudhomme má pravdu - je lépe nemyslet, ne-

vědět. Jaký by pak mělo smysl naše zoufání a marné přemýšlení nad šachem našich illusí.

Samota, nevyléčitelná samota lidského srdce, je hlavním thematem Eduarda Estaunié: „Trpíme, protože žijeme, anebo, přesněji řečeno, protože druzí žijí vedle nás, trpíme i tehdy, když nejsou vedeni zlými úmysly ... naše neštěstí je nejčastěji působeno neznámými lidmi a někdy i našimi přáteli.“

Utrpení má pro nás dva spojence krutě věrné, dva společníky, kteří pro ně vytrvale pracují: samotou a mlčením. Pomalu, ale jistě pustoší náš skrytý život. „Skrytý život! Hrozná síla, která vládne v samé hloubi duše, aby kula její osud, ale které si nikdo nepovšimne, neboť ve svém dramatu nikdo nezná druhého. Všechna srdce jsou zazděna. Ani lidé nejbližší se před sebou neodhálují. Tajemství nás obklopuje“ (Estaunié). Lidé se vzájemně vůbec neznají. Neznáme dokonce

ani sami sebe; náš zdánlivý klid je často klamný, a to bývá tehdy, když se nic neděje, když se připravuje všechno to, co se v brzkou má stát. Pronikáme kdy až do hloubi lidského srdce, i když je to naše vlastní srdce? Každý z nás je takto odsouzen k děsivé samotě a docházíme samozřejmě k tomuto závěru: Vesmír je poušť, na které každý spěje svou cestou, aniž potkává jiného druhu než svůj vlastní stín...

Zakončením tohoto utrpení - velké thema románového díla Ed. Estaunié - je *naděje*. „Utrpením dochází člověk potřeby nesmrtelnosti a proráží hranicemi přítomna, které už pro něho nemá ceny, promítá svou pravou existenci do náboženství nekonečna.“ (Estaunié). „Jaké pak místo přisuzujete v takovýchto rozpravách *lásce*? Jeví se trochu vašim osobám uzavřeným do svého tajemství jako *poslední pokus o vyvážnutí*.“¹⁾

¹⁾ R. de Flers Odpověď na vstupní řeč Ed. Estaunié - Documentation catholique, 2. V. 1925.

Téhož thematic - neproniknutelnosti lidské, jak říkal Emile Faguet - které uvádělo v zoufalství Maupassanta a Sully Prudhomme¹⁾), chopil se Fr. Mauriac v nedávném románě: „Le Désert de l' Amour“. Lidské bytosti jsou si navzájem cizí jako planety. Stěží se tuší, řekl v souvislosti s tímto dilem jeden kritik. Každý nosí celý svět myšlenek a chtění, které nenacházejí jediného nestranného svědka, jediné sympatie cele oddané, anebo zcela ochotné pomoci. Stejně je tomu s láskou (román Fr. Mauriaca se rozvíjí na tento námět). Je vždy nějaké tajemství v bytosti, které nedokážeme sdělit a které druzí nemohou zachytit.“

Je láska vzájemné proniknutí dvou duší, anebo střetnutí dvou egoismů, které se snaží vyjít ze své samoty a které se srazí, aby se pohltily? Láska, „lahodný pramen bohatý na utrpení“, je

¹⁾ „Corps et âmes“, ve sbírce *Veines Tendresses*.

uvězněna ve dvou ramenech jediného rozporu: Jestliže slabší, sně o úplném splynutí, dá se po-
hltit a není už originálním zdrojem světla a tepla,
což to neznamená pro silnějšího samotu? - Jest-
liže však se zdůrazní odlišnost, což není pak
neproniknutelnost duší, jež je v rozporu s potře-
bou jednoty a vzájemného prosvícení, jedním ze
zákonů lásky, její krutou přehradou? Pouze lás-
ka Boží, bližší nám než my sami sobě, vše zahr-
nuje, vše předvídá a proniká. *Cognoscam sicut
et cognitus sum.*

Tato neproniknutelnost duší dostává někdy
v konfliktech života rodinného ráz tragický.
Manželé po letech spolužití si uvědomí tajný
rozvod svých duší - rodiče nechápou svých dětí.
Matky žasnou nad příkopem denně více pro-
hlubovaným mezi sebou a plodem života svého.
M. Barrès napsal: „Naši synové se podobají
naším nejskrytějším myšlenkám“. Někdy snad
ano. Ale v případech těchto dvou generací, které

se přece zdají býti uhněteny z téhož těsta - kolik je hradeb, vztyčených mezi otci a syny, mezi dvěma osobnostmi nesplynutelnými navzdor krevnímu původu, mezi dcerou a matkou, která lká v bolestném a nelibém doznání: „Neznám své dítě. Nerozumíme si. Jakýsi cizinec, který spravuje jeho svědomí, rozluštil jeho záhadu; jakýsi cizinec, snoubenec, vyrval mi toto srdce, od něhož jsem neměla klíč...“ Samota, kterou trpčeji pocífovali lidé velkého ducha, velkého srdce, kultivovaného svědomí. Výkupné za genie a světce! Více než každý jiný, musí se Inspirovaný, Missionář, ten, kdo má transcendentní poslání, odezdati samotě nepochopení, což je samota ducha; nevděčnosti, což je samota srdce.

Myslitel se uzavírá u svého krbu, daleko od náměstí. Isolován v prostoru. Isolován v čase. Myšlenky bývají jako granáty opožděně vybuchující. Myslitelé mívají nejčastěji vliv až posmrtný. Žáci často nerozumějí svým mistrům, nauky scházejí

s původní cesty, skreslují se, vzdalujíce se od myšlenky, která byla jejich duchovní kolébkou.

Povýšená samota Colleonova v Benátkách, ovládající dav, jehož příval se rozbíjí o tvrdost jeho podstavce tak jako proud vody o nehybný pilíř mostu, je symbolická.

Neporozumění je kříž - ale také sláva geniova. Chateaubriand, myslím, řekl o komentářích Condorcetových o Pascalovi, že když je četl, vzpomněl si na chatrč Beduinovu, přilepenou na vznešené ruiny Baalbeku. Voltaire se pokusil sesměšnit Pascala, tak jako se byl pokusil pošpinit Pannu Orleánskou. Hle, opice javanská, bláznivě poskakující okolo podstavce, který nese nepřístupnou krásu. Pascal! „Nic nepochopili, anebo aspoň málo pochopili z tohoto samotáře, samotářštějšího než všichni samotáři z Port-Royal, neboť nikdy řehole a společnost nauky a víry nezabránily, aby nebyl sám, věčně sám na hoře svého ducha...“ (Barbey d' Aurevilly)...

Anaxagoras hlásal, že když měl být uspořádán Kosmos, tu Nóos autocratées t. j. intelligence pořádající, musela být od něho oddělena. Aby Nóos mohl ovládat hmotu, musí být oddělen, izolován¹⁾).

Stejně člověk předurčený k nějakému poslání, zasvěcený, (obětovaný), je určen samotě. V tom je hluboký smysl kněžské čistoty. „Kdokoliv chce věnovat celou svou lásku velkému dílu, musí se odsoudit k čistotě. Povinností člověka, který má uskutečnit nesnadné poslání, vyžadující všech jeho hodin až do poslední, je vzdáti se ženy. Manželství vyžaduje oddati se jiné bytosti; ale Spasitel se má odevzdat všem bytostem. Nemůže sloužit zároveň jednomu a všem. Jednota dvou duší mu nestačí a možná, že by učinila nemožnou jednotu se všemi dušemi... Musel by být nevěrný

¹⁾ V. L. Robin, *La Pensée grecque*, str. 147-154; Sertillanges, *Source de la Croyance en Dieu*, str. 81, 124, 129.

anebo své ženě, anebo svému poslání... Hrdina je osamělý. Samota je jeho trestem a velikostí. Vzdává se radostí tělesné lásky, ale láska, která je v něm, se násobí a přenáší na všechny v sublimaci oběti, která převyšuje všechno pozemské zanícení. Muž bez ženy je sám, ale svobodný; jeho duše, volná od všedních myšlenek, může se vznášet výše. Neplodí vůbec synů tělesných, ale přivádí na svět syny svého ducha pro nový život¹⁾." Samota někdy těžce doléhá na slabá ramena člověka a zalkání uniká se rtů kněžských: „Hle noc, hle samota. Trpím. Pláči. Nikdo mě neutešuje. Jsem opuštěn. Jsem sám, zcela sám a trpím. Pane Ježíši, jsem tvým knězem. Šel jsem hledat zbloudilou ovečku... Našel jsem ji krvácející u cesty. Byla k politování!... Odmítla mě. Šla raději za zaprodancem. Pane, proč nezlomíš moc nepřítele²⁾?"

¹⁾ Giovanni Papini, *Život Kristův*, str. 212-213.

²⁾ L' Abbé Enprin, viz jeho životopis od P. Carese,

Ježíš, Nejvyšší kněz, první mnich, svou podstatou pomazaný a vysvěcený, je velký samotář. *Segregatus*, řekl sv. Pavel, *oddělený*, stranou postavený svým předurčením, svým posláním, svým zasvěcením. Tento božský stav Ho odděluje od všeho, co není Bůh anebo ve vztahu k Bohu. Oddělený skutečně a nezbytně, říká v podstatě Msgr Gay³⁾, od všech ostatních tvorů svou výsostnou transcendencí; oddělený od světa a od všeho, co se světu líbí: pocty, bohatství, požitky; oddělený od záležitostí a zájmů časových; konečně - oddělený sám od sebe: Ježíš žil oloupen o sebe právě tak jako ostatní, ale toto odloučení nejen že Ho od nás nevzdaluje, ani nás Ho nezavazuje, nýbrž nám Ho dává, a svatá jednota Jeho života vytváří jeho universalitu.

Montpellier, 1925.

³⁾ *De la vie et des vertus chrétiennes*, vyd. in-8°, sv. I., str. 95-98.

11. - *ale tato samota je dobrodiním. Vychovává. Život je samota! Pravda hořká, ale jedinečně dobrodějná! Pomalu se hroutí pozemské opory. Bůh, obdivuhodný vychovatel, nás postupně odpoutává od všeho, aby si vyhradil On jediný vládu nad našimi silami.*

Člověk, registrátor a oběť dlouhé desilluse, musí poznat na vlastní útraty, že jediný Bůh je jeho cílem. Neproniknutelnosti, nedostatečnosti stvoření; samota: drsná a tvrdá vychovatelko! Tu přichází choulostivé místo, rozcestí: konstatování lží a vytvořených illusí může nás přivést buď k stoicismu (více méně zabarvenému pessimismem, Maupassant, Sully Prudhomme), anebo ke křesťanství, vrhají nás k Bohu: *Sursum corda!*

Je třeba dobře rozumět, že *mlčení a samota* nemohou být *samy sobě účelem*. Znamenalo by to totéž, jako kdybychom postavili nicotu za cíl

lidského snažení¹⁾). Mlčení je jen podmínkou, výchovnou pomůckou, předehranou, uvolněním, nadějí.

A také pravý smysl života křesťanského není ponechat člověka samotného tváří v tvář sobě, schouleného do své triviality, ale *uvést ho (v skrytosti víry) ve styk s Bohem*. 1° *Ducam in solitudine*, 2° *loquar ad cor ejus*.

Uvažování o prázdnotě srdce je jen první etapa - etapa uvolnění - při vzestupu k Bohu²⁾.

Je nutno vstoupit na poušť, poslouchat hlasy *clamantes in deserto*. Jsou to hlasy božské,

¹⁾ Hello, *Pages choisies*, str. 39. - V optimistické a finalistní filosofii (*Potentia dicitur ad actum; omne agens agit propter finem*) sv. Tomáše (*Bonum et ens convertuntur*) nemůže být nicota, nic, cílem, magnetem, hybnou silou, *raison d'être*, koncem nějakého směřování. Nic, prázdno, nemohou zabarvit bytí, dát mu význam, oživit jeho energie. *Aktivní směřování* k nicotnu je absurdní, nemožné a nemyslitelné.

²⁾ Následování, kniha I., kap. 10.

zvěstující přítomnost *Toho, který jest*; Jeho přítomnost, jsouc principem a udržovatelem bytí, je tvořivá.

Ach, opakuji, jak dobře bych rozuměl rozptýlení, kdyby byl pouze člověk ve své samotě. Ale je tam ještě *něco jiného*: utrpení, neklid, samota jsou *vychovatelé*, kteří dodávajíc nám mužnosti, přivádějí nás k našemu opravdovému cíli: *k Bohu*. Proč je život samotou? Protože je naše srdce tak veliké, že jen Bůh je ho hoden. - „Cože, naše srdce, toto bahnisko? ...“ Ano, zkazí-li se nejlepší, stává se z něho nejhorší.

„Žádám vás, abyste dnešní noci věnovali čtvrt hodiny Bohu a své duši“, pravil jeden velký biskup shromáždění mužů. A hle, uprostřed noci jeden stařec, vážný a důstojný, jde budit biskupa a říká mu: „Zachoval jsem čtvrt hodiny mlčení dnešní noci poprvé ve svém životě. Nemohu čekat do zítřka, abych Vám to řekl: můj život je

proměněn, náležím Bohu a Jeho věčnému náboženství“.

To P. Gratry vypravuje kdesi tuto příhodu. I on sám byl „vychován“ pověstnou nocí, jejíž památku poněkud mnohomluvnou zvěčnil ve svých *Memoirech*. Napsal v první kapitole *Dramenů*: *Pane, Tvůj služebník Tě slyší*. Chceme-li naslouchati, musíme umlknouti. Ale, prosím vás, kdopak zachovává mlčení mezi lidmi, zvláště mezi mysliteli? Většina lidí, hlavně vzdělaných, nemá ani půl hodiny ticha za den. A když posvátný text praví kdesi: A nastalo v nebi ticho půlhodinové, myslím, že označuje fakt velmi vzácný v nebi duší.“

III. - Více než vychovatelem, mlčení je přítelem.

Zastavme se však na chvílku. Vraťme se krátce k některým ze svých tvrzení a položme kameny naděje v náš budoucí vývoj.

Mlčení odevzdává člověka plně sobě samému. Zdaž není *život ducha* naší nejlepší částí? Má přece cenu pro člověka, který svým přirozeným sklonem zpovrchňuje a směřuje k životu hmotnému, rozptýlujícímu, rozmanitému a snadnému. Tím, že se soustřeďuje na své vnitřní prameny, zdá se, jako by se náš život ochuzoval.

Zdá se také, jako by abstrakce, napjetí ducha k Bytí, k Bohu, nás zbavovalo vší reality. Hladovíme po konkrétnu. „Před všemi nadsmyslnými jsme jako noční ptáci“, říkal Aristoteles. A Pascal zase: „Principy věcí se dotýkají nicoty“.

Průmyslová „civilisace“, *strenuous life* seriové výroby, pohrdá životem kontemplativním. Trapisti, to je prý Nirvana. Karmeliti ve věku pozitivismu, jaký paradoxní anachronismus! „Čemu to slouží?“ ptá se utilitářská pošetilost. To *neslouží* ničemu... v tom má svůj *raison d'être*!

Život ducha zahrnuje v sobě mlčení, osvobození od hmotného (jeden z bezprostředních účinků

pozornosti je zúžení pole svědomí). Abychom se obohatili, vnitřně vzrostli, musíme zachovávat mlčení, zůstávat ve žhavé pasivitě před pravdou, kterou máme asimilovat a která k nám pronikne jen *pozvolnou infiltrací*.

Filosofové vytvořili svůj systém v *mlčení*. (Říká se, že Pythagoras ukládal svým žákům jako úvod do filosofie pětileté mlčení, Tento mag počtu tušil „hlasy volající na poušti“, vnímal hudbu nebeských sfér.¹⁾)

Život uspořádaný, mocná síla abstrakce u Sokrata, Spinozy, Kanta mohly by se označit slovem *Mlčení*.

Jakkoliv pokleslý je svět v ohledu duchovním, cítí ještě nejasně sílu a symbolismus mlčení.

¹⁾ „Kontemplativní duše vyhledávají mlčení, ale to ovšem neznamená, že dávají přednost pouhému a prostému mlčení před řečí. Je to proto, že v mlčení veškeré lidské řeči naslouchají hloubi svých duší živé řeči, která dává život všemu, co existuje“. - Jacques Maritain.

„Jedenáctého listopadu před hrobem neznámého vojína zachovali veřejní zástupci minutu mlčení.“ (Časopisy).

Kéž by z něho mohli čerpat dobrá rozhodnutí!

Mlčení, tento velký přítel, vrací člověka plně sobě samému, jeho upřímnosti (život ve společnosti nás vždycky trochu pokříví), svobodě, svaté autonomii života vnitřního.

Mlčení je předchůdce Boha. Mlčení prohlubuje vnitřní poušť; ale my můžeme oživit, naplnit *božskou přítomností* samotu, kterou všude nosíme. *Ab exterioribus ad interiora - ab interioribus ad superiora. - Ascensiones in suo corde disposuit.*

Modlitba je rozmluva s Bohem. Na počátku je mlčení v uvolnění a rozjímání. Na konci je mlčení v sjednocení a Plnosti. Obyčejně jsme v modlitbě příliš hovorní. Ale Pán neprodlévá ve vřavě. Bůh mluví jen k nejintimnější části naší bytosti. Mu-

síme se udomácnit v „hlubokém mlčení“, ne však v mlčení pasivním a bezstarostném, jak tomu věří někteří pošetilci, nýbrž v mlčení napjatém, soustředěném, pozorném, v mlčení milující a zbožňující učenlivosti, při naslouchání vnitřním hlasům, našeptávání Ducha...

Mlčení nás přivádí na práh tohoto ohromného panství (příliš hlubokého, než aby se člověk omezil na to, jen zlehka se ho dotknouti, příliš rozsáhlého, než aby se mohlo vyložit v jediné kapitole), jímž je *život vnitřní*.

Když je tu možnost spojení anebo obnovení spojení *s našimi mrtvými*, není už v tom důvod, aby se nám stal ještě přátelštějším tento velký přítel mlčení?

Duše ve smutku, kterým smrt milované, vyvolené bytosti způsobila v osudu nevyléčitelnou trhlinu, duše bolestivé, jichž pathetické osamocení vytváří věci posvátné, vy duše, které jediné v svém

nitru víte, co znamená milovat a trpět - pouze pro vás jsou psány tyto řádky, pouze vy můžete chápat to, co já jen naznačuji - že totiž nikdo sem nevstoupí, jestliže se nemodlil nad čerstvým hrobem a nehledal spojení s duší odlétlou.

Žijme v důvěrném spojení se svými mrtvými. Je to možné a snadné. Jak bychom mohli připustit na jediný okamžik, že tito vyvolení, zaměstnávaní se záležitostmi čistě duchovními, mohou nás neznat, na nás zapomenout, nás nedbat, že vzpomínka na nás je vyhlazena z jejich duše, když přece cnosti, které je zanášely k nám už tu na zemi, jen ještě více rozdmychaly žár jejich lásky? Láska neumírá, praví sv. Pavel, a láska má rád, spravující se předností a volným výběrem, diktovaný Bohem nebo i srdcem.

Přijímejme se svými mrtvými v obalující a pronikající přítomnosti „velkého Soustředitele“, Boha, který spojuje světy a lidi!

Žijme se svými mrtvými! Oživme svoje vnitřní

mlčení jejich drahými přízraky: ne ve smyslu marného smutku romantického, nýbrž v duchovním přijímání, v němž se prolínají duše a v němž se srdce chvějí v souzvuku: tak jako osoby, které se milují a spolu mluví přes závoj aniž se vidí.

Žijeme se svými mrtvými! Je to možné a je to uklidňující! Vždyť už v tomto tak hmotném životě poznáváme a přesvědčujeme se o přítomnosti jevů čistě duchovních, o prostupování a jakoby přelévání duší, které je docela jinak pronikavé než fysická objetí.

Mohu zahradiť všecky své východy do světa vnějšího, mohu zavřít oči, zacpat si uši, zapečetit své rty, spoutat si ruce, svět těla se může rozplynout a prakticky neexistovat, mohu být oddělen od duše vyvolené vzdálenostmi, které ji skrývají mým smyslům, a přece je tam, nejen vedle mne, ale ve mně, žijíc ve mně přítomností nevyslovitelně důvěrnou, jakoby promísena v mou osobu a v můj život, spojena s žářem mé myšlenky a mé

něhy, s věrností vzpomínky a vzájemné důvěry, duše udržovaná při životě, choulící se v tomto živoucím tabernaklu, který se jmenuje *srdce*, zbaveném zákonů prostoru a času.

Tak jako věřím v přítomnost Boží, tak také věřím v důvěrné obcování mrtvých, těchto nesmrtelných živých, neviditelných a přece přítomných.

Kurs třicátýšestý

v srpnu léta Páně 1936

Přeložila Anna Šnýdrová pro pořadatele a vydavatele Kursů Josefa Floriana ve Staré Říši. Podle osnovy Ant. Lískovce vytiskla knihtiskárna Viktora Dvořáka v Mor. Budějovicích. Na skladě u Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě. - Deo gratias.

